

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.8.1.16>

KSZTAŁTOWANIE POTENCJAŁU PRZYWÓDCZEGO W OKRESIE DOJRZEWANIA ZA POMOCĄ TRENINGU SPOŁECZNO-PSYCHOLOGICZNEGO

Anastasiia Baranova

aspirantka Katedry Psychologii Instytutu Szkolenia Kadr Państwowej Służby Zatrudnienia Ukrainy

(Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-7195-5803

kishka_83@meta.ua

Adnotacja. W artykule przedstawiono opracowany program szkolenia kształtowania potencjału przywódczego w okresie dojrzewania „Lider Jest w Każdym z Nas”, którego celem jest zwiększenie motywacji do aktywnej pozycji przywódczej, ukierunkowanie na sukces i wynik, rozwój zdolności organizacyjnych, komunikacyjnych, kreatywnego myślenia, chęci aktywnej samorealizacji. Program szkolenia społeczno-psychologicznego został opracowany na podstawie badań i opracowanego modelu społeczno-psychologicznych czynników kształtowania potencjału przywódczego w okresie dojrzewania. Weryfikacja hipotez roboczych badania jest przewidziana poprzez opracowanie i wdrożenie społeczno-psychologicznego programu szkoleniowego w pracy szkoły średniej. W artykule przedstawiono szczegółowy rozwój programu szkoleniowego ze szczegółowym opisem każdej z jego części. Całkowita objętość programu składa się z 16 godzin, są to 8 zajęć po 2 godziny. Program może być wykorzystywany w pracy instytucji edukacyjnych: szkoły, liceum, gimnazjum i college'u.

Słowa kluczowe: trening społeczno-psychologiczny; potencjał przywódczy; aktywna pozycja przywódcza; ukierunkowanie na wynik; zdolności organizacyjne; zdolności komunikacyjne; kreatywne myślenie.

FORMATION OF LEADERSHIP POTENTIAL IN ADOLESCENCE BY MEANS OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL TRAINING

Anastasiia Baranova

Postgraduate Student at the Department of Psychology

Ukrainian State Employment Service Training Institute (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-7195-5803

kishka_83@meta.ua

Abstract. The article presents a developed training program for leadership development in adolescence “The leader is in each of us”, aimed at increasing motivation for active leadership, focus on success and results, development of organizational, communicative skills, creative thinking, and desire for active self-realization. The program of social and psychological training is developed on the basis of research and the developed model of social and psychological factors of formation of leadership potential at youth. Testing the working hypotheses of the study is provided through the development and implementation of socio-psychological training program in the work of high school. The article presents a detailed development of the training program with a detailed description of each of its parts. The total volume of the program consists of 17 hours; it is 8 lessons of 2 hours. The program can be used in the work of educational institutions: schools, lyceums, gymnasiums and colleges.

Key words: social and psychological training, leadership potential, active leadership position, result targeting, organizational skills, communication skills, creative thinking.

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ

Анастасія Баранова

аспірантка кафедри психології

Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-7195-5803

kishka_83@meta.ua

Анотація. У статті представлено розроблену програму тренінгу формування лідерського потенціалу в юнацькому віці «Лідер є в кожному з нас», спрямованого на збільшення мотивації до активної лідерської позиції, налаштування на успіх та результат, розвиток організаторських, комунікативних здібностей, креативного мислення, бажання активної самorealizacii. Програму соціально-психологічного тренінгу розроблено на основі дослідження та створеної моделі соціально-психологічних чинників формування лідерського потенціалу в юнацькому віці. Перевірку робочих гіпотез дослідження передбачено за допомогою розроблення та впровадження соціально-психологічної тренінгової програми у роботу старшої школи. У статті подається розгорнута розробка тренінгової програми з докладним описом кожної з її частин. Загальний обсяг програми складається з 16 годин, це 8 занять по 2 години. Програма може бути використана у роботі навчальних закладів, а саме школи, ліцею, гімназії та коледжу.

Ключові слова: соціально-психологічний тренінг, лідерський потенціал, активна лідерська позиція, налаштування на результат, організаторські здібності, комунікативні здібності, креативне мислення.

Вступ. В умовах соціально-економічних змін в Україні на сучасному етапі актуалізується проблема формування соціально активної, компетентної та творчої особистості. До переліку значущих характеристик сучасної молодої людини належить лідерський потенціал як прояв цілеспрямованої активності суб'єкта, який перетворює дійсність та самовдосконалюється.

Отже, сучасний світ потребує ініціативних людей, здатних здійснювати свідомий самостійний вибір, які мають розвинуте почуття власної гідності, а також здатні до особистісного самовдосконалення. Це пояснюється тим, що людина протягом життя виконує різні соціальні ролі, зокрема керівника мікро-(сім'я) або макроколективу (організація, виробництво тощо). Саме тому лідерство – це природна необхідність людини. Воно є найдавнішою формою об'єднання людей і забезпечує порядок в організації, рух уперед. Лідерська самореалізація – важливий аспект функціонування творчої особистості.

Аналіз психологічної літератури (Л. Василенко, Ю. Ільїна, Л. Музиченко, Л. Мартинець, М. Савчин, Т. Сольська, І. Єрмакова) засвідчує, що найбільш оптимальним періодом для становлення і розвитку лідерського потенціалу особистості є юнацький вік, особливість якого полягає, з одного боку, в прагненні учнів до самостійності, ініціативності, індивідуалізації життєвих перспектив, з іншого боку, у схильності до налагодження суспільних контактів.

Науковці стверджують, що юнаку для того, щоби бути успішним у сучасному інформаційному суспільстві, необхідно володіти цілою низкою лідерських компетенцій, а саме управлінням своїм мисленням, почуттями, поведінкою, впливом на інших людей, вмінням приймати рішення, з яких формується лідерський потенціал (Абрамова, 1997).

Однак аналіз результатів психологічних досліджень дає підстави стверджувати, що сучасні юнаки досить часто не володіють необхідним комплексом умінь і навичок для самореалізації та самовизначення (Р. Пасічник), самовираження (Л. Середюк), прояву соціальної активності (Т. Мальковська), що актуалізує необхідність формування лідерського потенціалу як складової частини соціалізації особистості. Це потребує впровадження в роботу навчальних закладів тренінгової технології психологічної роботи з формування лідерського потенціалу у осіб юнацького віку.

Мета дослідження полягає у розробленні та обґрунтуванні структури соціально-психологічної тренінгової програми «Лідер є в кожному з нас», спрямованої на збільшення мотивації до активної лідерської позиції, налаштування на успіх та результат, розвиток організаторських, комунікативних здібностей, креативного мислення, бажання активної самореалізації.

Результати дослідження та їх обговорення. В основу обґрунтування проблем формування лідерського потенціалу в юнацькому віці покладено роботи Л. Карамушки, Р. Кричевського, Є. Кузьміна, В. Лозниці, А. Лутошкіна, Н. Мараховської, В. Москаленко, Б. Паригіна, А. Петровського, О. Пономарьової, О. Чернишова, Ф. Хміля, які висвітлюють проблему лідерства та розвитку лідерських якостей, а також дослідження В. Бажанюк, В. Камишина, А. Мітлоша, В. Моляко, В. Татенко, що присвячені проблемі лідерської обдарованості та лідерського потенціалу.

Проблема лідерства визнається однією з центральних для соціальної психології, адже будь-яка соціальна взаємодія незалежно від того, відбувається вона у формі міжособистісних діадних стосунків чи у формі групової взаємодії, передбачає її структурування у формах лідерства та управління цим процесом. У зв'язку з цим стає зрозумілим факт різнопланового вивчення феномена лідерства. Лідерство як соціальне та психологічне явище настільки масштабне, суперечливе та неоднозначне, що дослідження цього феномена ніколи не припиняться.

Існує безліч підходів до визначення понять і особливостей лідерства, але в усіх підходах лідером є член групи, здатний очолити її, показати приклад іншим учасникам, організувати виконання конкретних завдань. Лідер має відігравати центральну роль в організації спільної діяльності групи, до якої він належить, у його обов'язки входить регулювання міжособистісних відносин. Отже, лідер є центром збігу інтересів групи. Найважливішим для лідера є згуртування групи, визначення її постановка перед членами групи її цілей та необхідних завдань, визначення засобів та виявлення резервів для досягнення мети, забезпечення контролю за виконанням (Кричевский, 2007).

Цілеспрямованість, принциповість, усвідомлення особистої відповідальності перед групою, якою керує, розуміння її завдань і запитів є невід'ємними якостями лідера. Крім того, лідер має навчитися приймати рішення, уникати невігідних ситуацій або, навпаки, створювати вигідну сукупність обставин. Лідер має навчитися переборювати непередбачені ускладнення, маневрувати, бути готовим до тимчасових невдач (Chemers, 2000).

Відповідно до аналізу соціально-психологічних передумов виникнення феномена лідерства, специфіки формування лідерського потенціалу, слід зазначити, що готових лідерів у природі взагалі не існує, швидко навчити їх неможливо, адже це є результатом тривалого навчально-виховного процесу упродовж життя особистості, проте, враховуючи індивідуальні особливості особистості і наявність соціально-психологічних чинників, можемо допомогти юнакам у формуванні лідерського потенціалу (Ясвін, 2011). Лідерський потенціал розуміють як позначення сукупності індивідуальних характеристик, які забезпечують успішне становлення особистості і стають дієвим способом активізації її потенціалу тільки за наявності відповідних цінностей, мотивації, прагнення досягти того чи іншого результату і віри у свою здатність його досягти (Головешко, 2012). Для цього необхідно не тільки придбання певних знань та вмінь, але й модифікація мотиваційної системи, смислових структур особистості, спрямованих на активізацію лідерського потенціалу. Саме на це націлена розроблена нами програма соціально-психологічного тренінгу «Лідер є в кожному із нас».

З методичного боку у процесі розроблення тренінгу ми спиралась на роботи Н. Афанасьєвої, Є. Карпенко, О. Мосієнко, Т. Зайцевої, К. Мілютіної, А. Мудрик.

Вибираючи тренінгову форму роботи для реалізації поставлених завдань, ми брали до уваги той факт, що така форма психологічної взаємодії, інтерактивний характер завдань, а також підвищена активність учасників найбільш ефективно сприятимуть розвитку лідерського потенціалу, адже групові процеси, що відбуваються під час тренінгу, охоплюють три основні аспекти особистості, такі як когнітивний, емоційний і поведінковий (Афанасьєва, 2015).

Когнітивний аспект пов'язаний з отриманням нової інформації про себе, процесом спілкування та психологією взаємин людей. Емоційний аспект стосується переживань учасників від отриманої інформації, нових знань про себе та інших. Поведінковий аспект проявляється в розширенні поведінкового репертуару, пошуку та відпрацюванні нових адекватних форм поведінки через усвідомлення неефективності деяких звичних способів поведінки. Особливість цієї форми роботи також полягає в тому, що той, хто навчається, займає активну позицію, а засвоєння навичок відбувається у процесі набуття особистого досвіду (Пастухова, 2018).

У розробленій тренінговій програмі нами було використано такі форми роботи, як інтерактивні техніки, зокрема «мозковий штурм», робота в групах, вправи-енергізатори, вправи з індивідуальними завданнями, ігри, а також міні-лекції. «Мозковий штурм» – генерування великої кількості ідей для створення портрета лідера або класифікації лідерських якостей; робота в групах – активне виконання конкретних завдань для групи; вправи з індивідуальними завданнями – виконання вправ з окремими завданнями для кожного учасника групи або відповіді на окремі запитання, які базуються на рефлексії учасників стосовно проблеми та спрямовані на актуалізацію та аналіз основних понять, що використовуються в тренінговій програмі; вправи-енергізатори – рухливі вправи, що націлені на відпочинок та активізацію уваги для зосередженості на завданнях тренінгу; інтерактивні ігри – інтерактивні техніки, які передбачають програвання різних проблемних ситуацій учасниками тренінгу для більш чіткого їх розуміння; міні-лекція – метод стислого викладення інформації, який тренер застосовує як засіб надання нового матеріалу учасникам тренінгу і є засобом психологічної просвіти для учасників (Мілютіна, 2004; Сідоренко, 2008).

Розроблена нами програма складається зі вступу, восьми занять (по дві години кожне) та підбиття підсумків. Загальний обсяг тренінгу складає 17 годин, з яких по 30 хвилин відводиться на вступ та підбиття підсумків. Кожне із занять присвячено конкретній темі, розвитку конкретних здібностей лідера. У процесі розроблення соціально-психологічної тренінгової програми та визначення її мети ми спиралась на розроблену теоретичну модель, результати емпіричних досліджень та брали за основу кореляційний аналіз даних. Структура програми є такою.

Мета програми: розвивати в учнів організаторські навички, лідерські та комунікативні якості; формувати почуття відповідальності, цілеспрямованості під час вирішення нестандартних завдань; стимулювати творчу та соціальну активність молоді у сфері життєдіяльності, міжособистісних відносин; навчати учасників тренінга ефективній комунікації, виховувати повагу до людей, підвищувати загальну культуру юнаків.

Основні задачі програми: формування гармонійно розвиненої людини, здатної до громадської відповідальності та самовдосконалення; набуття ключових життєвих компетентностей, розкриття та розвиток лідерських здібностей учнів, формування толерантного, доброзичливого ставлення до інших; розвиток творчого мислення, формування власних поглядів та критичного ставлення до інформації; опанування навичками самоаналізу та самоусвідомлення, оцінювання почуттів та мотивів поведінки оточення, уміння робити вибір та брати на себе відповідальність; формування адекватної «Я»-концепції; формування гуманістичного світогляду; допомога в адаптації в суспільстві; навчання учнів знаходити вихід із скрутних ситуацій, долати стереотипи та власну невпевненість; підготовка до свідомої активної участі в суспільному житті навчального закладу, міста, селища.

Подальша **реалізація програми** передбачає тренінгові заняття, які складаються з таких чотирьох елементів:

- теорія, що полягає в повідомленні основних теоретичних даних, засвоєнні термінології та основних понять;
- практика – використання особистісного досвіду та накопичення нового;
- оцінка – вироблення особистісної позиції щодо проблеми, яку розглядають на занятті;
- дія, що полягає в розвиненні прагнення та здатності діяти, залученні до різноманітної позакласної та позашкільної діяльності.

Форма проведення: тренінгові заняття з використанням міні-лекції, інформаційних повідомлень, бесід, дискусій, інтерактивних вправ, ігор.

Програма розрахована на юнаків віком від 16 до 19 років та складається з восьми занять по дві години на кожне заняття.

Очікуваний результат: особистісне зростання кожного слухача; підвищення самостійності та творчого потенціалу; активність, ініціативність лідера в процесі реалізації програми; успішна адаптація до нових соціальних ролей; усвідомлення слухачами своєї особистості, ресурсів, прагнення до реалізації інтелектуального потенціалу; опанування знаннями, вміннями та навичками організаторської роботи.

Тренінгові заняття містять основні завдання та інтерактивні вправи й техніки реалізації цих завдань. Кожна вправа передбачає наявність мети, інструкції учасникам (якщо потрібна), додаткових матеріалів (за необхідності), методичних інструкцій для тренера, питань для обговорення та рефлексії. Необхідні

Структура та обсяг тренінгової програми «Лідер є в кожному із нас»

Тематичні заняття, їх зміст	Мета кожної частини тренінгу
Вступ до тренінгу	Знайомство учасників тренінгу, уточнення цілей тренінгу, складання правил групової роботи, очікувань учасників.
Тренінгове заняття № 1. Поняття «лідерство» <i>Структура заняття</i> Привітання. 1) Привітання. 2) Гра-знайомство «Ім'я – риса». 3) Прийняття правил роботи групи. 4) Вправа-очікування «Береги сподівань». 5) Вправа «Яким я бачу лідера?». 6) Мозковий штурм «Що таке лідерство?». 7) Міні-лекція «Лідер і лідерство». 8) Вправа «Мої лідерські якості». 9) Вправа «Овації». 10) Підбиття підсумків. Вправа «Мої сподівання». 11) Вправа «Я бажаю тобі».	– Заохочення учнів до занять; – визначення та демонстрування лідерського потенціалу кожного учасника; – сприяння усвідомленню власного лідерського потенціалу; – ознайомлення юнаків із теоретичними основами лідерства; – стимулювання уяви учасників у пошуках власного розуміння лідерства.
Тренінгове заняття № 2. Лідер і його команда <i>Структура заняття</i> 1) Привітання. Мудра притча. 2) Вправа-очікування «Альпініст». 3) Вправа «Історія». 4) Міні-лекція «Лідер та його команда». 5) Інтерактивна гра «Побудуй конструкцію». 6) Підсумки заняття.	– Розвиток умінь та навичок, необхідних для ефективної взаємодії, керівництва групою, підтримки дружніх стосунків з оточенням; – стимулювання до самомотивації, самовдосконалення; – закріплення знань, умінь та навичок, їх орієнтація на повсякденне життя.
Тренінгове заняття № 3. Ефективне спілкування <i>Структура заняття</i> 1) Привітання. Вправа «Я бажаю тобі». 2) Повторення правил роботи групи. 3) Вправа на згуртованість «Віночок». 4) Очікування. Вправа «Пісковий годинник». 5) Вправа «Малюнок». 6) Міні-лекція «Спілкування». 7) Вправа «Якості для спілкування». 8) Вправа «Передай інформацію». 9) Інтерактивна гра «Жива скульптура». 10) Мозковий штурм «Правила ефективного спілкування». 11) Підсумки.	– Ознайомлення учасників зі стилями спілкування; – формування навичок активного слухання та ефективного спілкування; – розвиток умінь домовлятися і знаходити єдине рішення; – відображення раніше засвоєних знань.
Тренінгове заняття № 4. Лідер-ініціатор <i>Структура заняття</i> 1) Привітання. Притча. 2) Вправа на згуртованість «Шеренги». 3) Міні-лекція «Лідер та його активна громадянська позиція». 4) Інтерактивна гра «Трикутник». 5) Мозковий штурм «Що таке ініціатива?». 6) Вправа «1*2*4». 7) Ритуал прощання «Аплодисменти».	– Розвиток умінь та навичок, необхідних для ефективної взаємодії, керівництва групою, підтримки дружніх стосунків з оточенням; – стимулювання до самомотивації, самовдосконалення; – розвиток умінь ініціювати якусь справу; – закріплення знань, умінь та навичок, їх орієнтація на повсякденне життя.
Тренінгове заняття № 5. Лідер без конфліктів <i>Структура заняття</i> 1) Привітання. Вправа «Добрі слова». 2) Повторення правил роботи в групі. Вправа «Читай мене». 3) Вправа «Доц наших очікувань». 4) Гра-енергізатор «Палиця». 5) Визначення поняття «конфлікт». Вправа «Намалюй конфлікт». 6) Вправа «Ми можемо творити щось». 7) Вправа на вирішення різних ситуацій «Треба пояснити». 8) Вправа «Що робити, або ситуації зі школи». 9) Вправа «Атмосфера в колективі». 10) Вправа-завершення «Зворотній зв'язок».	– Ознайомити учасників з поняттям «конфлікт» та видами конфліктів; – навчання юнаків володіти собою, опанувати власні емоції; – вироблення вміння спокійно вислуховувати співрозмовника; – виховання толерантності до оточуючих.

<p>Тренінгове заняття № 6. Творчі здібності лідера <i>Структура заняття</i> 1) Привітання. 2) Вправа «Піраміда очікувань». 3) Вправа «Долоні». 4) Вправа «Дивний предмет». 5) Вправа «Сім букв». 6) Вправа «Вперед від старту до фінішу». 7) Вправа «Градоначальник». 8) Вправа «Швидка відповідь». 9) Вправа «Піраміда почуттів».</p>	<p>– Спонукаати учасників до використання прийомів творчого мислення; – надання можливості переконатися на практиці в наявності різноманітних варіантів вирішення проблем; – демонстрування відсутності єдиного правильного способу розв'язання проблеми; – переконання в наявності унікального потенціалу в кожній людині.</p>
<p>Тренінгове заняття № 7. Імідж лідера <i>Структура заняття</i> 1) Вправа «Привітання». 2) Вправа на згуртування «Реклама». 3) Повторення правил. 4) Вправа «Цибулина». 5) Міні-лекція «Що таке імідж?». 6) Вправа «Створення іміджу лідера». 7) Вправа «Підіб'ємо підсумки». 8) Вправа «Ритуал прощання «Аплодисменти»».</p>	<p>– Визначення сутності поняття «імідж» та його ролі у формуванні лідерства; – сприяння розвитку навичок ефективної самопрезентації; – формування вміння розробляти власний імідж.</p>
<p>Тренінгове заняття № 8. Лідер майбутнього <i>Структура заняття</i> 1) Вправа «Побажання». 2) Міні-твір «Яким я буду через 20 років». 3) Вправа «Кодекс поведінки лідера». 4) Гра «Дотягнутись до зірок». 5) Вправа «Казка». 6) Вправа «Баласт». 7) Підсумки тренінгу. Вправа «Святковий салют».</p>	<p>Відображення раніше засвоєних навичок; заохочення учасників для подальшого вдосконалення; спонування учнів до творчості, самостійності, ініціативності; навчання учнів працювати в команді.</p>
<p>Підбиття підсумків тренінгу, рефлексія</p>	<p>Рефлексія щодо роботи тренінгової групи, оцінювання тренінгу учасниками («Що сподобалось?», «Що не сподобалось?»).</p>

для роботи над вправами матеріали були представлені у вигляді карток та роздаткових матеріалів для учасників тренінгу. Зміст більшості вправ і технік є модифікацією та адаптацією відомих технік групової роботи (Е. Сидоренко, А. Мудрик, Х. Шишкіна, К. Фопель). Модифікація вправ передбачала використання основної ідеї чи змісту вправи, але з переформулюванням мети й запитань до учасників тренінгу згідно із завданнями тренінгу.

Після проведення кожної вправи відбувалося обговорення, щоб виявити труднощі (фізичного, психологічного, морального характеру), які заважали чи взагалі не давали змоги виконувати певне завдання.

Для перевірки ефективності тренінгової програми було зроблено повторне діагностування. У повторному діагностуванні брали участь 60 респондентів, а саме 30 дівчат і 30 юнаків із загальної кількості. До проведення тренінгу результати статистичного аналізу були такими: емпатія мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,378$, $p = 0,000$; товарищівість мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,251$, $p = 0,000$; комунікабельність мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,319$, $p = -0,095$; самостійність мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,196$, $p = 0,005$; мотивація успіху мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,287$, $p = 0,000$; стресостійкість мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,201$, $p = 0,004$ залежно від статі.

Зробивши відповідний статистичний аналіз після проведення тренінгу, ми отримали такі значущі кореляції показників окремих складових частин лідерського потенціалу: рішучість мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,161$, $p = 0,218$; емпатія мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,379$, $p = 0,012$; товарищівість мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,252$, $p = 0,208$; комунікабельність мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,319$, $p = 0,374$; самостійність мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,197$, $p = 0,015$; мотивація успіху мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,290$, $p = 0,025$; стресостійкість мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,203$, $p = 0,147$; впевненість у собі мала коефіцієнт кореляції Пірсона $r = 0,387$, $p = 0,016$ залежно від статі.

Відповідно до отриманих результатів після проведення тренінгу і шляхом їх порівняння з попередніми результатами статистичного аналізу можна побачити, що значущі кореляції показників окремих складових частин лідерського потенціалу дещо підвищилися. Отже, ми можемо стверджувати, що окремі складові частини лідерського потенціалу можуть бути актуалізовані і розвинуті в ході соціально-психологічного тренінгу.

Висновки. На основі теоретичного аналізу проблеми визначено, що найбільш оптимальним періодом для формування лідерського потенціалу особистості є юнацький вік, особливість якого полягає, з одного

боку, в прагненні юнаків до самостійності, ініціативності, індивідуалізації життєвих перспектив, з іншого боку, у схильності до налагодження суспільних контактів. Спираючись на сучасні дослідження і власні спостереження, можемо сказати, що юнаки досить часто не володіють необхідним комплексом умінь і навичок для самореалізації та самовираження, а також прояву активної соціальної позиції, що вказує на необхідність формування лідерського потенціалу як складової частини соціалізації особистості. Отже, цей факт наголошує на необхідності впровадження в роботу навчальних закладів тренінгових технологій психологічної роботи з формування лідерського потенціалу у осіб юнацького віку.

Розроблена тренінгова програма формування лідерського потенціалу є методом групової психологічної роботи та передбачає за допомогою інтерактивних методів моделювання ситуацій взаємодії формування та систематизацію загальних уявлень про лідерство, портрет лідера та лідерський потенціал. Програма має на меті розвиток організаторських навичок, лідерських та комунікативних якостей осіб юнацького віку; формування почуття відповідальності, цілеспрямованості під час вирішення нестандартних завдань; стимулювання творчої та соціальної активності молоді у сфері життєдіяльності, міжособистісних відносин; навчання учасників тренінгу ефективній комунікації, виховання поваги до людей, підвищення загальної культури юнаків.

Список використаних джерел:

- Абрамова Г. Возрастная психология. Москва : Наука, 1997. 354 с.
1. Афанасьєва Н. Теоретико-методологічні основи соціально-психологічного тренінгу : навчальний посібник. Харків : ХНАДУ, 2015. 320 с.
2. Голоवेशко Б. Про деякі проблеми розвитку лідерських якостей у студентів вищих навчальних закладів. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти* : збірник наукових праць / за ред. Л. Товаж-нянського, О. Романовського. № 32–33 (36–37). Харків : НТУ «ХПШ», 2012. С. 89–96.
3. Кричевский Р. Психология лидерства. Москва : Статут, 2007. 542 с.
4. Марасанов Г. Социально-психологический тренинг. Москва : Когито-центр, 2001. 251 с.
5. Мілютіна К. Теорія та практика психологічного тренінгу : навчальний посібник. Київ : МАУП, 2004. 192 с.
6. Сидоренко Е. Методы математической обработки в психологии. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 350 с.
7. Сидоренко Е. Технология создания тренинга: от замысла к результату. Санкт-Петербург : Речь, 2008. 329 с.
8. Фопель К. Технология ведения тренинга. Теория и практика. Москва : Генезис, 2003. 272 с.
9. Пастухова О. Тренінг як метод навчання у підготовці учнів і студентів до сімейного життя. *Практична психологія та соціальна робота*. 2018. № 10. С. 41–45.
10. Ясвин В. Развитие лидерского потенциала старшеклассников и студентов в условиях молодежной образовательной площадки. *Современная социальная психология: теоретические подходы и прикладные исследования*. 2011. № 3. С. 73–84.
11. Chemers M.M. Leadership Research and Theory: A Functional Integration. *Group Dynamics: Theory, Research and Practice*. 2000. Vol. 4 (1). March. P. 27–43.

References:

1. Abramova G. (1997) *Vozrastnaia psikhoholyia* [Age psychology]. M.: Nauka. 354 s. [in Russian]
2. Afanasieva N. (2015) *Teoretiko-metodolohichni osnovy sotsial'no-psykhoholichnoho treninhu* [Theoretical and methodological foundations of socio-psychological training]: textbook. way. Kh.: KhNADU. 320 s. [in Russian]
3. Goloveshko B. (2012) *Pro deyaki problemy rozvytku liders'kykh yakostey u studentiv vyshchychkh navchal'nykh zakladiv* [Problems of student leadership skills evolution in higher academic institutions]: *Coll. Science. etc. Problems and prospects of formation of the national humanitarian and technical elite*, no. 32–33 (36–37). S. 89–96. [in Ukrainian]
4. Krichevskiy R. (2007) *Psikhologiya liderstva* [Psychology of Leadership]. M.: Statute. 542 s. [in Russian]
5. Marasanov G. (2001) *Social'no-psiologicheskij trening* [Socio-psychological training]. M.: Kogito-centr, 251 s. [in Russian]
6. Milutina K. (2004) *Teoriya ta praktyka psikhoholichnoho treninhu* [Theory and practice of psychological training]: textbook. way. K.: MAUP. 192 p. [in Ukrainian]
7. Sidorenko E. (2007) *Metody matematicheskoy obrabotki v psikhologii* [Methods of mathematical processing in psychology]. SPb.: Rech., 350 s. [in Russian]
8. Sidorenko E. (2008) *Tehnologija sozdaniya treninga: ot zamysla k rezul'tatu* [Training creation technology: from concept to result]. SPb.: Rech'. 329 s. [in Russian]
9. Fopel' K. (2003) *Tehnologija vedeniya treninga. Teoriya i praktika* [Training technology. Theory and practice]. M.: Genезis, 272 s. [in Russian]
10. Pastukhova O. (2018) *Treninh yak metod navchannya u pidhotovtsi uchniv i studentiv do simeynoho zhyttya* [Training as a method of teaching in the preparation of pupils and students for family life]. *Practical psychology and social work*. № 10. P. 41–45. [in Ukrainian]
11. Yasvin V. (2011) *Razvitiye liderskogo potentsiala starsheklassnikov i studentov v usloviyakh molodezhnoy obrazovatel'noy ploshchadki* [Development of the leadership potential of high school students and students in the context of a youth educational platform. Contemporary social psychology: theoretical approaches and applied research]. *Sovremennaya sotsial'naya psikhologiya: teoreticheskiye podkhody i prikladnyye issledovaniya*. № 3. S. 73–84. [in Russian]
12. Chemers M.M. (2000) *Leadership Research and Theory: A Functional Integration. Group Dynamics: Theory, Research and Practice*. Vol. 4 (1). March. P. 27–43.